

УДК 504.6(477)

НАУКОВІ ПІДХОДИ З РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЙСИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Головашич Л.В. – студентка спеціальності “Екологія” ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Мудрак О.В.** – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Анотація. В статті проаналізовано науково-методичні підходи для розробки стратегії сталого розвитку Гайсинського району Вінницької області. В ній розглянуто аналіз і основні тенденції соціальних, економічних і екологічних індикаторів, визначено перелік базових стратегій та їхній зміст, подано систему ефективного моніторингу реалізації стратегії. Запропоновано методiku оцінювання показників соціальної, економічної, екологічної сфер. Проведено SWOT-аналіз сильних і слабких сторін стратегії сталого розвитку Гайсинського району Вінницької області. На основі проведеного дослідження запропоновано комплекс заходів в соціальній, економічній і екологічній сферах для реалізації цілей сталого розвитку територіальних громад Гайсинського району Вінницької області.

Ключові слова: стратегічне планування, індикатори сталого розвитку, система моніторингу, територіальні громади, SWOT-аналіз.

Summary. The article analyzes scientific and methodical approaches for developing a strategy for sustainable development of the Haysyn district of the Vinnytsia region. It examines the analysis and main trends of social, economic and environmental indicators, defines the list of basic strategies and their content, presents a system of effective monitoring of strategy implementation. A methodology for evaluating indicators of social, economic, and environmental spheres is proposed. A SWOT-analysis of the strengths and weaknesses of the sustainable development strategy of the Haysyn district of the Vinnytsia region was carried out. On the basis of the conducted research, a set of measures in the social, economic and ecological spheres is proposed for the implementation of the goals of sustainable development of the territorial communities of the Haysyn district of the Vinnytsia region.

Key words: strategic planning, sustainable development indicators, monitoring system, territorial communities, SWOT-analysis.

Постанова проблеми. Впровадження науково-методичних підходів з реалізації цілей сталого розвитку (СР) потребує формування стратегічного бачення напрямів розвитку, що ґрунтуються на новій філософії мислення і нових аспектах політичної діяльності. Перехід на засади СР потребує глибоких структурних змін в управлінні та нових методів роботи в різних галузях економічного, соціально-політичного і екологічного життя. З управлінського погляду соціально-демократична і європейська держава має бути природозберігаючою.

Стратегічне планування територіальних громад, які входять до складу районів вже знайшло застосування в Україні, однак позитивний результат з’явиться лише тоді, коли ми ґрунтовно будемо підходити до цього питання. В умовах процесу децентралізації на теренах Вінницької області, де вже створено 63 сільські, селищні і міські територіальних громад (ТГ), ми досі не маємо

подібного досвіду використання методології для розробки стратегії районів, яку використовують країни ЄС. Стратегічне планування розвитку ТГ на основі індикаторів СР – це “шлях у майбутнє” [4-5].

Розробка Стратегії сталого розвитку (ССР) району здійснюється в умовах дії чинного законодавства України, пов’язаного з питанням стратегічного планування розвитку територій. До основних нормативно-правових документів, дотичних до цієї проблематики, відносяться: Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про планування і забудову територій», «Концепція сталого розвитку населених пунктів», затверджена Постановою Верховної Ради України від 24.12.99 р. № 1359-XIV, Указ Президента України від 25.05.01 р. № 341/2001 «Про Концепцію державної регіональної політики» та інші нормативно-законодавчі акти, які регулюють процеси соціально-економічного розвитку регіонів, міст і селищ [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість і значимість ССР адміністративно-територіальних одиниць, його теоретико-методологічні основи, філософські й культурологічні аспекти методології розробки викладені і розглядалися у працях В.Я. Шевчука, Г.О. Білявського, В.М. Саталкіна, О.І. Бондаря, О.І. Фурдичка, М.О. Клименка, З.В. Герасимчука, О.В. Середи, О.В. Мудрака, Т.В. Тимочко, І. Гайдучик і ін. [1].

Мета статті – визначення пріоритетних напрямів розвитку ТГ Гайсинського району Вінницької області, враховуючи науково-методичні підходи, на довгостроковий період та здійснення планомірних і послідовних заходів, спрямованих на підвищення рівня життя його мешканців до європейських стандартів за рахунок збалансованого використання внутрішнього й зовнішнього потенціалів і збереження унікальних духовних і культурних традицій.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, розв’язання визначених завдань використана відповідна методологія. В основу якої покладено оцінювання рівня розвитку конкретного району з використанням трьох методик:

- за кількісною оцінкою показників експертами, які характеризують стан капіталів (фізичного, соціального, людського, фінансового, природного), у шкалі від 1 до 5;
- піраміди управління в якій показники, що характеризують стан соціальної, економічної та екологічної сфер, оцінюється шляхом опитування в шкалі від 1 до 5;

- кількісної і якісної оцінки стратегічного управління ССР з використанням принципу інтегрування системи показників за схемою: базових показників в агреговані, агрегованих в інтегровані, інтегрованих і індекс соціоеколого-економічного розвитку (СЕЕР) територій [2].

Для малих ТГ, які входять до складу району рекомендується використовувати метод піраміди управління (незначна кількість статистичних даних для аналізу), а для великих ТГ доцільно застосовувати методи кількісної та якісної оцінки станів соціальної, економічної, екологічної сфер й розрахунку індексу СЕЕР територій, які входять до складу цього району.

Виклад основного матеріалу дослідження. ССР ТГ Гайсинського району Вінницької області має розпочинатися з того, що спільним розпорядженням голови райдержадміністрації і голови районної ради «Про впровадження Стратегії сталого розвитку територіальних громад» утворюють робочу групу з розробки ССР і затверджують план заходів з її впровадження. До складу робочої групи з розробки ССР включають місцеве керівництво (голову, працівників місцевого самоврядування ТГ), представників: громадськості (неурядових громадських організацій), бізнесу (малого і середнього), творчої інтелігенції (науковців). З числа жителів ТГ обирають координатора, який виконує роботу менеджера розробки ССР громади і призначають трьох тренерів, які відповідають за оцінювання стану соціальної, економічної та екологічної сфер життєдіяльності громади [2, 3, 7].

ССР є основою для розроблення і формування:

- проєктів середньострокових програм розвитку ТГ, що має визначати показники видатків обласного, районного і місцевих бюджетів, необхідних на наступні бюджетні періоди, для стратегічних завдань регіонального розвитку, реалізація яких триває більше одного бюджетного року;

- щорічних програм соціального, економічного і екологічного розвитку ТГ, що визначають послідовні першочергові заходи та необхідні для цього витрати, які включаються до проєкту бюджету на черговий рік.

У Стратегії з урахуванням локальних проблем має бути визначено координацію дій райдержадміністрації, районної, міської, селищної, сільських рад, установ і організацій району, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань і заходів. При розробленні Стратегії мають бути використані аналітичні і прогностичні матеріали управлінь і відділів райдержадміністрації, місцевих рад району, відповідних районних служб і установ.

Характеристику території ТГ слід розпочинати з історичної довідки, де потрібно вказати період заселення території та дату першого згадування назв населених пунктів, які увійшли до складу району. Доцільно охарактеризувати особливості історичного розвитку населених пунктів, основні види діяльності населення і участь населення у війнах. Характеристику природних умов бажано

розпочати з уточнення географічного положення території новоствореної ТГ та вказати її межі і площу в гектарах із деталізацією наявності: сільськогосподарських угідь (з них ріллі); площі лісів і інших лісовкритих площ; площ забудованих земель; земель водного фонду; інших земель. Окремо характеризують кліматичні і гідрологічні показники, рельєф місцевості, рослинний і тваринний світ, ґрунтовий покрив, материнські породи та виробничу діяльність населення. Наводять назви водних об'єктів, об'єктів природно-заповідного фонду, пам'яток історико-культурної спадщини.

Аналіз і основні тенденції соціо-економіко-екологічного розвитку ТГ Гайсинського району доцільно проводити в трьох сферах.

Соціальна сфера. Аналіз розпочинають із вивчення демографічної ситуації, відповідно наводять перелік сіл, місцевостей і кількість домогосподарств, які входять до ТГ. Досліджують динаміку кількості народжених і померлих, наявності людей пенсійного віку, інвалідів, учасників війни і бойових дій, ліквідаторів аварії на ЧАЕС, неповнолітніх.

Стан освіти оцінюють за наявністю на території ТГ освітніх закладів I-III ступенів і дошкільних закладів. Звертають увагу на забезпеченість дітей дошкільною освітою та наявність черг до дитячих навчальних закладів.

Громадське здоров'я і медичну допомогу оцінюють наявністю у ТГ амбулаторій загальної практики сімейної медицини, фельдшерсько-акушерських пунктів, лікарень. Бажано вивчити статистику захворювань на туберкульоз, СНІД, алкоголізм, наркоманію і втрату дітей при народженні й від абортів.

Стан культури оцінюють наявністю закладів культури (будинків культури, бібліотек, диско клубів тощо) та діяльністю самодіяльних колективів, оркестрів.

Торгівля і побутове обслуговування населення оцінюється за наявністю у населених пунктах підприємств торгівлі (магазини, ринки, кафе тощо).

Житлово-комунальна інфраструктура ТГ оцінюється за наявності централізованого водопостачання і водовідведення, тепlopостачання освітніх, медичних і адміністративних будівель. А також здійснення ремонту будівель, доріг та утилізацію твердих побутових відходів (ТПВ). Бажано також проаналізувати наявність на території ТГ шахтних колодязів, їх стан, свердловин видобування підземних вод і систем водовідведення стічних вод і їх очистки.

Житловий фонд ТГ може складатися з багато- і одноповерхових будівель. При аналізі забезпеченості населення житлом слід звернути увагу на досягнення на території району нормативних показників [2].

Економічна сфера. Економічна активність і структура економіки ТГ району має бути представлена сільським господарством, підприємництвом та інституціями оточення бізнесу. При аналізі економічної активності слід

встановити діючі сільськогосподарські підприємства (кооперативи, фермерські господарства, переробні цехи тощо). Бажано встановити спеціалізацію сільськогосподарських підприємств і число робітників, які працюють на них постійно, сезонно, періодично. Слід встановити, які переробні підприємства діють у населених пунктах, яка кількість автозаправок, газорозподільних станцій та інших підприємств діє на території ТГ району. Особливої уваги заслуговує аналіз показників доходів місцевого бюджету і видатків на фінансування бюджетних організацій ТГ. Рекомендується аналіз здійснювати в розрізі останніх років за показниками: вилучено до районного бюджету; залишок на потреби ТГ, органу місцевого самоврядування; фінансування закладів освіти, медицини, матеріальна допомога; благоустрій; заклади культури тощо. Ринок праці бажано оцінювати за показником безробіття та самозайнятстю (роботою в індивідуальних господарствах, дрібною торгівлею овочами, фруктами і працевлаштуванням закордоном) [2-3].

Екологічна сфера. Екологічні проблеми ТГ району пов'язані з використанням ґрунтового покриву. Рекомендується стан ґрунтів на території ТГ оцінювати за наступними показниками: стійкості ґрунтів (за вмістом гумусу і показником рН); родючості ґрунтів (за вмістом легкогідролізуючого азоту, рухомих форм фосфору і обмінного калію); санітарно-токсикологічного стану (за вмістом рухомих форм важких металів (ВМ), Sr-90 і Cs-137). Оцінку агроекологічного стану орних земель здійснюють за даними, отриманими при агрохімічних обстеженнях з використанням еталонних значень перерахованих показників, які по відношенню до сільськогосподарських культур є стимуляторами чи дестимуляторами. Обстежені угіддя поділяють за ступенем придатності на три категорії: придатні для створення на них спеціальних сировинних зон і виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування (ведення органічного землеробства); обмежено придатні; непридатні.

Слід також вивчити екологічні проблеми, пов'язані із забрудненням поверхневих вод водних об'єктів (ставків, річок, потічків, джерел). Особливу увагу слід приділити оцінці якості питної води в шахтних колодязях і свердловинах на вміст у них сполук азоту, двовалентного заліза та бактеріальне забруднення.

Доцільно також оцінити стан меліорованих земель на заростання меліоративних каналів, стан заплави річок на наявність її забудови і несанкціонованих скидів стоків.

Бажано своєчасно виявляти місця несанкціонованого видобутку будівельних матеріалів, корисних копалин.

При оцінці проблеми утилізації ТПВ слід звернути увагу на наявність можливості роздільного сортування відходів з метою отримання вторинної сировини та складування залишків на полігонах складування ТПВ.

Доцільно також зберегти всі уцілілі ділянки природних екосистем з метою створення місцевої екологічної і смарагдової мережі, об'єктів і територій природно-заповідного фонду (ПЗФ) тощо.

На завершальному етапі аналізу необхідно здійснити об'єктивну оцінку станів соціальної, економічної, екологічної сфер ТГ Гайсинського району і сформулювати висновки стосовно того, як керівництво громади, населення розуміє необхідність зміни ситуації у громаді на краще (табл. 1) [2, 8].

Таблиця 1

Оцінювання показників соціальної, економічної, екологічної сфер ТГ

Сфери	Показники слабких сторін розвитку ТСБР	Оцінка, бали (середньоарифметичне)
Соціальна	Наявність місць у дошкільних освітніх закладах	1,2
	Наявність спортивних площадок і майданчиків зі штучним покриттям	2,1
Економічна	Мала кількість фермерських господарств	1,4
	Високий рівень безробіття	1,6
Екологічна	Наявність деградованих земель пошкоджених видобутком корисних копалин (піску, глини, будівельного каменю тощо).	2,0
	Забруднення води у шахтних колодязях (криницях) сполуками азоту, заліза	2,2

Примітка: Бали отримані у процесі опитування респондентів.

Обґрунтування і розробка будь-якої довгострокової ССР ТГ району завжди пов'язані з об'єктивними ризиками. Саме SWOT-аналіз має застосовуватися для того, щоб зменшити їх. Методологія SWOT-аналізу була розроблена в середині минулого століття для знаходження і прийняття обґрунтування рішень на підприємствах, що стали діяти в умовах динамічного конкурентного середовища. SWOT-аналіз дає можливість поєднати важливі внутрішні якісні характеристики (сильні і слабкі сторони) з результатами досліджень зовнішніх умов (можливостей і загроз). Аналіз сильних і слабких сторін об'єкта планування більш глибоко висвітлює те, які показники потрібно нарощувати і розширювати, а які тенденції в процесі розвитку потребують корегування. Дослідження зовнішніх факторів призначене виявити можливості і загрози, які можуть вплинути на майбутнє району і водночас спрогнозувати його реакцію на ці виклики.

Розпочинають SWOT-аналіз із виявлення сильних і слабких сторін ССР району, а також можливостей і загроз розвитку ТГ (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Сильні і слабкі сторони розвитку ТГ в межах Гайсинського району

Соціальна сфера	<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>Висока народжуваність; наявність довгожителів, бажання позитивних змін і патріотизм населення ТГ</p> <p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>Перевищення смертності над народжуваністю; нестача місць у дошкільних освітніх закладах; низький рівень сфери послуг, культури населення; нерозвинута інфраструктура населених пунктів ТГ; відсутність облаштованих відпочинкових і спортивних зон</p>
Економічна сфера	<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>Комунікаційна доступність; дешева робоча сила; наявність кваліфікаційних кадрів (будівельників, механізаторів); наявність досвіду виробництва якісної продукції у рослинництві і тваринництві</p> <p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>Низький рівень використання енергозберігаючих технологій; мала кількість фермерських господарств; недостатня кількість підприємств із зберігання і переробки сільськогосподарської продукції; високий рівень безробіття; трудова міграція</p>
Екологічна сфера	<p style="text-align: center;"><u>Сильні сторони</u></p> <p>Привабливе природне середовище; наявність заповідних територій; наявність значних площ лісових екосистем, запасів водних ресурсів; наявність сільськогосподарських угідь, придатних для органічного виробництва; багата флора і фауна</p> <p style="text-align: center;"><u>Слабкі сторони</u></p> <p>Близькість до Ладжинської ТЕС, наявність земель, забруднених ВМ; наявність земель, пошкоджених видобутком будівельних матеріалів, корисних копалин (піску, глини); недотримання режиму водоохоронних зон; браконьєрство; недостатнє використання рекреаційного потенціалу; відсутність роздільного збирання ТПВ і складування залишків на полігоні; забруднення питної води сполуками азоту і заліза</p>
Можливості та загрози	
Соціальна сфера	<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>Розвиток громадських організацій; реформування галузі охорони здоров'я (первинна медична санітарна допомога); налагодження співробітництва в культурній сфері; написання грантів активною частиною громади; покращення інфраструктури.</p>
	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>Брак коштів на утримання закладів освіти, медицини і культури; погіршення демографічної ситуації; девальвація національної валюти.</p>
Економічна сфера	<p style="text-align: center;"><u>Можливості</u></p> <p>Ефективна державна політика у підтримці вітчизняного виробника (фермера); дотації в сільське господарство; створення сільськогосподарських кооперативів; збільшення робочих місць; запровадження ефективної допомоги незахищеним верствам населення; сприяння збільшенню орендної плати за використання паїв</p>
	<p style="text-align: center;"><u>Загрози</u></p> <p>Відтік молоді з ТГ; фінансова залежність від обласного бюджету; експорт без переробки агропродукції; відсутність дешевих кредитів для фермерів; низькі ціни на сільськогосподарську продукцію; підвищення тарифів на газ, електроенергію.</p>

<i>Продовження таблиці 2</i>	
Екологічна сфера	<u>Можливості</u> Використання підземних вод для питного водопостачання; законодавче врегулювання збалансованого природокористування; зростання популярності сільського, зеленого туризму; сортування ТПВ і реалізація вторсировини.
	<u>Загрози</u> Вирубування лісів; збіднення біорізноманіття; погіршення екологічного стану поверхневих водних об'єктів; деградація родючості ґрунтів

В екологічній сфері стратегічний напрям передбачає покращення стану довкілля на території ТГ Гайсинського району. Програма передбачає покращення екологічної ситуації та збереження природних ресурсів для населення ТГ. Завдання з реалізації напрямку:

- контроль сільськогосподарської продукції на вміст важких металів;
- сприяти проведенню агрохімічного обстеження ґрунтового покриву ТГ (один раз на п'ять років) з метою збереження їх родючості;
- упорядкувати водоохоронні зони біля водних об'єктів;
- залучити громадськість до попередження фактів браконьєрства на водних об'єктах (особливо Ладижинське водосховище);
- розробити і виконати комплексну програму розвитку рекреаційних зон і програму озеленення ТГ;
- розробити програму поводження з ТПВ ТГ, створити систему оплати за збір і вивіз побутового сміття на полігон.

Екологічні проекти:

- розробити і виконати проекти рекультивації земель золошлаковідвалу Ладижинської ТЕМ, а також порушених видобутком корисних копалин;
- відремонтувати, очистити шахтні колодязі і забезпечити щорічне дослідження питної води на предмет її придатності для споживання;

Усунення загроз потребує також розробки заходів на попередження їх негативної дії на соціо-економіко-екологічний розвиток ТГ. Метою розробки завдань запобіганню проявів загроз повинно стати формування в межах ТГ ефективної економіки, що сприятиме підвищенню життєвого рівня населення, дозволить істотно поліпшити стан довкілля і забезпечить збалансоване використання її природно-ресурсного потенціалу.

На завершальному етапі розробки ССР ТГ Гайсинського району, в залежності від рівня їх розвитку, обирають одну з наведених базових стратегій, а саме: зростання, обмеженого розвитку, фокусування, глобалізації, економії, виживання, інноваційної, переходу на засади сталого розвитку (табл. 3) [2-3, 7].

Висновки. Система управління сталим розвитком ТГ Гайсинського району Вінницької області має базуватися на моделі публічного врядування, яке передбачає конструктивну взаємодію державних, громадських і приватних структур. Запровадження такої моделі, на основі запропонованої методики,

пов'язано з реалізацією ряду складних управлінських завдань, таких як формування спільного бачення розвитку ТГ району; визначення стратегічних цілей і пріоритетів розвитку ТГ району; зміцнення інституцій, спрямованих на участь заінтересованих сторін у прийнятті управлінських рішень, міжмуніципальну взаємодію і довгострокове планування, що враховує інтереси теперішніх і майбутніх поколінь ТГ району; прийняття узгоджених рішень за участі зацікавлених сторін.

Таблиця 3

Перелік базових стратегій і їхній зміст

Назва стратегії	Зміст і орієнтація стратегії
Зростання	Орієнтована на максимально можливе використання усіх ресурсів ТГ в межах району. Її доцільно використовувати СЕЕ системам ТГ, для яких характерними є щорічне перевищення рівня розвитку над досягнутим і які планують підвищити свій рейтинг
Обмеженого розвитку	Застосовують для СЕЕ систем ТГ, у яких встановлюють цілі “від досягнутого”. Цю стратегію розробляють для ТГ, що досягли певного рівня розвитку за нераціонального використання їхніх ресурсів
Фокусування	Базується на виділенні одного з пріоритетів, що реалізується з прикладанням максимуму зусиль. Ефективність її реалізації залежить від вдалого вибору пріоритету, від зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на її впровадження
Глобалізації	Передбачає встановлення прямих зв'язків між сусідніми ТГ. Однією з форм може бути співробітництво в усіх сферах їх життєдіяльності (міжмуніципальна співпраця)
Економії	Передбачає реалізацію комплексу заходів, що забезпечують вихід СЕЕС з кризового стану в максимально короткий термін із орієнтацією лише на місцеві ресурси і резерви. Її цілями є: зупинення спаду ділової активності (найближча); початок процесу поліпшення СЕЕС ТГ (середньострокова); започаткування стадії поживлення і зростання (довгострокова стратегія)
Виживання	Застосовується для таких СЕЕС ТГ, показники діяльності яких набувають сталої тенденції до погіршення, і всі намагання змінити таку ситуацію не призводять до позитивного ефекту. Її застосовують для депресивних територій ТГ, вона передбачає їх переорієнтацію і реструктуризацію
Інноваційна	Спрямована на розширення територій ТГ, що охоплені новою технікою і технічними нововведеннями. Передбачає розроблення та впровадження нових прогресивних технологій, нових видів продукції, нових форм організації і управління для забезпечення процесу ССР
Стратегія переходу на засади сталого розвитку	Орієнтована на подолання відсталості економічних процесів, підвищення рівня життя жителів та навколишнього середовища, покращення системи управління сталим розвитком ТГ. Цю стратегію доцільно застосовувати для ТГ із низьким рівнем сталого розвитку

Перспективні напрями дослідження. Перспективними напрямами досліджень є практична реалізація науково-методичних підходів для розробки стратегії сталого розвитку Гайсинського району Вінницької області.

Використані джерела

1. Вступ до фаху: Підручник (гриф МОНУ №1/11-19735 від 15.12.2014) / М.О. Клименко, В.Г. Петрук, О.В. Мудрак та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 428 с.
2. Герасимчук З.В., Серета О.В. Стратегічне управління сталим розвитком міст: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 226 с.
3. Методичні рекомендації для розроблення стратегій сталого розвитку територіальних громад. К., 2018. 34 с.
4. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Екологічна політика як пріоритетна складова стратегії збалансованого розвитку Вінницької області: Навчально-методичний посіб. Вінниця, 2017. 69 с.
5. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Стратегія збалансованого розвитку Вінницької області: екологічна складова: Навчально-методичний посібник. Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2013. 84 с.
6. Природоохоронне законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
7. Розробка стратегії територіальної громади з використанням інструментів громадської участі / проектний менеджер Ірина Гайдучик. Луцьк, 2018. 25 с.
8. <http://www.ecoleague.net> – офіційний сайт Всеукраїнської екологічної ліги – доступ з екрана
9. <https://haysynrayrada.gov.ua> – офіційний сайт Гайсинської районної ради – доступ з екрана

УДК 504.6(477)

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЙСИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Головашич Л.В. – студентка спеціальності “Екологія” ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Мудрак О.В.** – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Анотація. В статті проаналізовано теоретичні і практичні підходи для реалізації цілей сталого розвитку Гайсинського району Вінницької області. В ній розглянуто основні соціальні, економічні і екологічні індикатори, визначено структуру стратегії сталого розвитку району, подано його місію й систему моніторингу для її реалізації. Дано характеристику природно-ресурсного потенціалу і адміністративно-територіальний поділ району, описано екологічний стан його компонентів довкілля. На основі проведеного дослідження запропоновано комплекс заходів для досягнення цілей сталого розвитку територіальних громад Гайсинського району Вінницької області в соціальній, економічній і екологічній сферах.

Ключові слова: стратегія району, індикатори сталого розвитку, місія району, система моніторингу, територіальні громади.

Summary. The article analyzes theoretical and practical approaches to the implementation of the goals of sustainable development of the Haysyn district of the Vinnytsia region. It examines the main social, economic and environmental indicators, defines the structure of the district's